

Azərbaycan Respublikası adından

QƏRAR

Bakı şəhəri

İş № 1-1(102)-26/2021

02.11.2021

ALİ MƏHKƏMƏ

Azərbaycan Respublikası adından
Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin
Cinayət Kollegiyasının

Q Ə R A R İ

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyası hakimlər Yusifov Şahin Yaşar oğlu (sədrlik edən və məruzəçi), Kərimov Fərhad Abdulkərim oğlu və Mövsümov Nazim Rasim oğlundan ibarət tərkibdə,

Əbilov Hüseyn Natiq oğlunun katibliyi ilə,

dövlət ittihamçısı – Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Dövlət ittihamının müdafiəsi üzrə idarəsinin kassasiya instansiyası məhkəməsində dövlət ittihamının müdafiəsi və analitik təhlil şöbəsinin böyük prokuroru İmranov Hafiz Beykəs oğlunun iştirakı ilə,

Bakı Hərbi Məhkəməsinin 12 fevral 2020-ci il tarixli hökmü ilə **Məhkum** Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 333.3 və 333.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinib məhkum olunmasına dair cinayət işi üzrə Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 20 avqust 2020-ci il tarixli qərarından dövlət ittihamçısı Ramazanov Zəfər Akif oğlu tərəfindən verilmiş kassasiya protestinə əsasən açıq məhkəmə iclasında işə baxaraq,

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ:

Bakı Hərbi Məhkəməsinin 12 fevral 2020-ci il tarixli hökmü ilə (sədrlik edən hakim Abbasov Rafiq Qaraxan oğlu)

Məhkum, xx xxxxxx il tarixdə Siyəzən şəhərində anadan olmuş, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, subay, orta ixtisas təhsilli, əvvəllər Bakı Hərbi Məhkəməsinin 25 oktyabr 2019-cu il tarixli hökmü ilə CM-nin 333.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilinərək aylıq pul təminatından 10 (on) faizi məbləğində pul dövlət nəfinə tutulmaqla 1 (bir) il müddəttə hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma cəzasına məhkum olunmuş, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin N saylı hərbi hissəsinin 2-ci

tabor 4-cü motoatıcı bölüyündə baş çavuş vəzifəsində “gizir” hərbi rütbəsində həqiqi hərbi xidmət keçmiş, ünvan 1 ünvanında daimi qeydiyyatda olan və həmin ünvanda yaşayan,

CM-nin 333.3 və 333.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinib, CM-nin 333.3-cü maddəsi ilə 6 (altı) ay müddətə, CM-nin 333.4-cü maddəsi ilə 2 (iki) il müddətə, CM-nin 66.2-ci maddəsinin tələblərinə əsasən az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə 2 (iki) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş və CM-nin 70-ci maddəsinə əsasən həmin cəza 6 (altı) ay sınaq müddəti müəyyən edilməklə şərti olaraq tətbiq edilmiş, CM-nin 67-ci maddəsinə əsasən Bakı Hərbi Məhkəməsinin 25 oktyabr 2019-cu il tarixli hökmü ilə CM-nin 333.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilinərək aylıq pul təminatından 10 (on) faizi məbləğində pul dövlət nəfinə tutulmaqla 1 (bir) il müddətə hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma cəzasının çəkilməmiş hissəsi hazırkı hökm üzrə təyin edilmiş cəza ilə tam birləşdirilməklə üzərində qəti olaraq aylıq pul təminatından 10 (on) faizi məbləğində pul dövlət nəfinə tutulmaqla 9 (doqquz) ay müddətə hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma cəzası və 6 (altı) ay sınaq müddəti müəyyən edilməklə şərti olaraq tətbiq edilmiş 2 (iki) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası saxlanılmış, şərti olaraq tətbiq edilmiş cəzasının işə müstəqil icra olunması qərara alınmışdır.

İşin halları:

Birinci instansiyası məhkəməsinin hökmünə əsasən, Məhkum barəsində ittiham hökmü çıxarmışdır ona görə ki, o, Müdafiə Nazirliyinin N nömrəli hərbi hissəsinin 2-ci taborunun 4-cü bölüyünün baş çavuşu vəzifəsində, gizir hərbi rütbəsində xidmətdə olarkən 03 iyul 2019-cu il tarixdə saat 08.00-dan 10 avqust 2019-cu il tarixdə saat 08.00-dək hərbi hissəni özbaşına tərk etmiş, bununla da o, bir aydan artıq, lakin üç aydan çox olmayan müddətdə hərbi hissəni özbaşına tərk etmişdir.

Məhkum həmin vəzifədə və rütbədə xidmətdə olarkən 06 sentyabr 2019-cu il tarixdə bir günlük Sumqayıt şəhərinə ezamiyyətə getmiş, 07 sentyabr 2019-cu il tarixdə saat 13:00-da xidmət yerinə qayıtmalı olduğu halda üzürlü səbəblər olmadan 11 sentyabr 2019-cu il tarixdə saat 08:00-da xidmət yerinə qayıtmışdır. O, 19 sentyabr 2019-cu il tarixdə saat 08:00-dan 27 sentyabr 2019-cu il tarixə saat 08:00-dək hərbi hissəni özbaşına tərk etmiş, bununla da o, bir il ərzində təkrarən on gündən az, lakin üç gündən çox olan müddətə hərbi hissəni özbaşına tərk etmişdir. Məhkum həmin vəzifədə və rütbədə xidmətdə olarkən 30 sentyabr 2019-cu il tarixdə bir günlük Sumqayıt şəhərinə ezamiyyətə getmiş 01 oktyabr 2019-cu il tarixdə saat 13:00-da xidmət yerinə qayıtmalı olduğu halda üzrlü səbəblər olmadan 24 oktyabr 2019-cu il tarixdə saat 18:00-da xidmət yerinə qayıtmış, bununla da, o, on gündən artıq, lakin bir aydan çox olmayan müddətə xidmət yerinə vaxtında qayıtmamışdır. Həmin vəzifədə və rütbədə xidmətdə olarkən Məhkum 04 dekabr 2019-cu il tarixdə saat 08:00-dan 20 dekabr 2019-cu il tarixdə saat 16:00-dək hərbi hissəni özbaşına tərk etmiş, bununla da, o, on gündən artıq, lakin bir aydan çox olmayan müddətə hərbi hissəni özbaşına tərk etmişdi.

Hökmdən dövlət ittihamçısı Abdurahmanova Günay Karlen qızı tərəfindən verilmiş apellyasiya protestinə əsasən işə baxan Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının (hakimlər Əhmədov Elman Məmməd oğlu (sədrilik edən və məruzəçi), Rəhimov Elman Gülbaba oğlu və Rzayev Məhəmmədəli Əsəd oğlundan ibarət tərkibdə) 20 avqust 2020-ci il tarixli qərarı ilə Məhkum 07 sentyabr 2019-cu il tarixdən 11 sentyabr 2019-cu il tarixədək ezamiyyətdən hərbi hissəyə üzrlü səbəblər olmadan qayıtmaması və 19 sentyabr 2019-cu il tarixdən 27 sentyabr 2019-cü il tarixədək hərbi hissəni özbaşına buraxıb getməsi, yeni bir il ərzində təkrarən on gündən az, lakin üç gündən çox olan müddətdə hərbi hissəni özbaşına tərk etməsi epizodları hökmdən xaric edilmiş və həmin əməllərin törədilməsinə görə ittiham üzrə cinayət təqibinə xitam verilmiş, hökm qalan hissədə dəyişdirilmədən saxlanılmış, apellyasiya protesti işə təmin edilməmişdir.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 20 avqust 2020-ci il tarixli qərarından dövlət ittihamçısı Ramazanov Zəfər Akif oğlu kassasiya protesti verərək həmin qərarın ləğv edilməsini və cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya protestinin dəlilləri:

Dövlət ittihamçısı Z.A.Ramazanov kassasiya protestini onunla əsaslandırmışdır ki, birinci və apellyasiya instansiya məhkəmələri yekun qərar qəbul edərkən və dəfələrlə hərbi hissəni özbaşına buraxıb getmiş, buna görə də bir dəfə məhkum olunmuş Məhkum barəsində CM-nin 70-ci maddəsinin tətbiq edilməsinin mümkünlüyü barədə nəticəyə gələrkən onun tərəfindən törədilmiş cinayətlərin ictimai təhlükəlilik dərəcəsini və xarakterini, bu cinayətlərin nəticəsini, törədilməsi halını, şəraitini, məqsədini və motivini, cinayətlərin törədilməsi zamanı davranışını düzgün qiymətləndirməmiş və məhkumun barəsində açıq-aydın ədalətsiz olaraq şərti məhkum etmə tətbiq etmişdir. Məhkəmələrin gəldikləri nəticə həm CM-nin 70-ci maddəsinin tələblərinə, həm də Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun öz qərarlarında ifadə etdiyi hüquqi mövqeyə, habelə Ali Məhkəmənin Plenumunun 25 iyun 2003-cü il tarixli qərarındakı tövsiyələrə uyğun olmamış, cəzanı yüngülləşdirən hallar isə düzgün müəyyən olunmamış və lazımı qaydada qiymətləndirilməmişdir. Dövlət ittihamçısı həmçinin qeyd edir ki, Məhkum hökmlərin məcmusu üzrə qəti cəza təyin edilərkən CM-nin 67 və 69-cu maddələrinin tələblərinə də əməl olunmamış, ona 25 oktyabr 2019-cu il tarixli hökmlə təyin olunmuş hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma cəzasının çəkilməmiş hissəsi düzgün müəyyən edilməmiş və bununla da cinayət qanunu normalarının tələblərinin kobud pozulmasına yol verilmişdir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq dövlət ittihamçısı Z.A.Ramazanov kassasiya protestinin təmin edilməsini və apellyasiya instansiya məhkəməsinin qərarının ləğv edilərək cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini xahiş edir.

Kassasiya protestinə baxılması Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 02 noyabr 2021-ci il tarixli iclasına təyin edilmiş və bu haqda cinayət prosesinin iştirakçıları qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada və müddətdə məlumatlandırılmış, lakin Məhkum naməlum səbəblərdən məhkəməyə gəlməmişdir.

Məhkəmə kollegiyası bununla bağlı dövlət ittihamçısı H.B.İmranovun rəyini dinləyərək və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə CPM-nin) 419.4-cü maddəsinin tələblərinə əsaslanaraq kassasiya protestinə Məhkumiştirakı olmadan baxılmasını mümkün bilmişdir.

Belə ki, CPM-nin 419.4-cü maddəsinə əsasən kassasiya instansiyası məhkəməsinin iclası hansı məhkəmə qərarına və hansı əsaslarla baxılması, kimlərin məhkəmə tərkibinə daxil olması və məhkəmənin iclas zalında cinayət prosesi iştirakçılarından kimlərin iştirak etməsi barədə məhkəmə iclasında sədrlik edən elanı ilə açılır. Şikayət vermiş və lazımı qaydada məlumatlandırılmış şəxsin olmaması kassasiya instansiyası məhkəməsi iclasının davam etdirilməsini istisna etmir.

Hüquqi məsələlər:

Kassasiya protestinin məzmunundan görüldüyü kimi, dövlət ittihamçısı Z.A.Ramazanov apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarından verdiyi həmin protestində Məhkum barəsində cəzanı yüngülləşdirən hallar düzgün nəzərə alınmadan həddindən artıq yüngül cəza tədbirinin seçilməsini, habelə hökmlərin məcmusu üzrə qəti cəza təyin edilərkən cinayət qanunu normalarının pozulmasını iddia edərək bu əsaslarla apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının ləğv edilməli olması haqqında tələbini faktiki olaraq CPM-nin 416.1.21-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş halla əlaqələndirmişdir.

CPM-nin 416.1.21-ci maddəsinin tələbinə əsasən isə məhkəmə cəzanı ağırlaşdıran və ya yüngülləşdirən halları nəzərə almadan cəza təyin etdikdə kassasiya instansiyası

məhkəməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsinin hökm və ya qərarını kassasiya qaydasında ləğv etmək və ya dəyişdirmək hüququna malikdir.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası dövlət ittihamçısının kassasiya protestini kassasiya qaydasında baxılmalı müraciət kimi görür və buna görə Məhkum barəsindəki cinayət işinin materiallarını, o cümlədən yekun məhkəmə aktlarını yoxlayıb aşağıdakıları qeyd edir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsinin kassasiya müraciətlərinə baxılması üzrə səlahiyyətlərinin həddlərini CPM-nin 419-cu maddəsi müəyyən edir.

Ümumi şəkildə kassasiya instansiyası məhkəməsinin kassasiya müraciətlərinə baxılması üzrə səlahiyyətlərini müəyyən edən CPM-nin 419.1-ci maddəsinə əsasən, kassasiya instansiyası məhkəməsi kassasiya şikayətinə və ya kassasiya protestinə mahiyyəti üzrə baxaraq müraciətin dəlillərindən asılı olmayaraq yalnız hüquq məsələləri üzrə cinayət qanununun və bu Məcəllənin normalarının tətbiqinin düzgünlüyünü yoxlayır.

CPM-nin 419.11-ci maddəsinin tələblərinə görə isə, kassasiya instansiyası məhkəməsi birinci və ya apellyasiya instansiyası məhkəməsində məhkəmə baxışının predmeti olmayan faktları müəyyən edə və ya onları sübuta yetirilmiş hesab edə bilməz.

Kassasiya instansiyası məhkəməsində məhkəmə baxışının predmetini qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktları təşkil etdiyindən, bu instansiyada işin halları araşdırılmır, yeni sübutlar təqdim edilmir və mövcud sübutlara hüquqi qiymət verilmir. Kassasiya qaydasında hökm və ya qərarın qanuniliyi, başqa sözlə birinci və ya apellyasiya instansiyası məhkəməsində işə baxılarkən və mübahisə edilən hökm və ya qərar qəbul edilərkən maddi və ya prosessual normalara, yəni cinayət qanununun və CPM-nin normalarının tələblərinə əməl edilib-edilməməsi yoxlanılır.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə əsasən, sübutların araşdırılması və qiymətləndirilməsi birinci və apellyasiya instansiyası məhkəməsinin səlahiyyətlərinə aiddir, sübutların araşdırılması dedikdə isə tək-cə məhkəmə iclasında prosessual statusa malik olan şəxslərin dindirilmələri, ekspertizaların təyin edilib keçirilməsi, sübut əhəmiyyətli sənədlərin tələb olunub alınması və tədqiq edilməsi və digər istintaq hərəkətlərinin aparılması deyil, həm də ibtidai araşdırma zamanı toplanmış sübutların elan olunması, onların qanuna müvafiq qaydada tədqiq edilməsi və qiymətləndirilməsi, bir sübutun digərinə münasibətdə üstünlüyünün müəyyən edilməsi başa düşülür.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının düzgün tətbiq edilib-edilməməsinin yoxlanılması nəticəsində kassasiya kollegiyasının apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarlarının ləğv edilməsi və dəyişdirilməsi üzrə səlahiyyətlərinin həddlərini isə CPM-nin 416-cı maddəsi müəyyən edir. Məhz həmin maddədə təsbit edilən əsaslar (ən azından həmin əsaslardan biri) olduqda, Ali Məhkəmənin kollegiyası məhkəmə qərarını kassasiya qaydasında ləğv etməyə və yaxud dəyişdirməyə haqlıdır.

Bundan başqa, kassasiya instansiyası məhkəməsində məhkəmə baxışının predmetini qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktları təşkil etdiyindən, bu instansiyada işin halları araşdırılmır, yeni sübutlar təqdim edilmir və mövcud sübutlara hüquqi qiymət verilmir. Kassasiya qaydasında hökm və ya qərarın qanuniliyi, başqa sözlə birinci və ya apellyasiya instansiyası məhkəməsində işə baxılarkən və mübahisə edilən hökm və ya qərar qəbul edilərkən maddi və ya prosessual hüquq normalarının, yəni cinayət qanununun və CPM-nin normalarının tələblərinə əməl edilib-edilməməsi yoxlanılır.

Beləliklə, şərh edilənlərdən belə nəticə hasil olur ki, cinayət-prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə görə, istər şəxsin ona elan olunmuş ittiham üzrə təqsirli olub-olmamasına, istərsə onun barəsində cəza tədbirinin seçilməsinə dair sübutların araşdırılması və qiymətləndirilməsi birinci və apellyasiya instansiyası məhkəməsinin səlahiyyətlərinə aiddir, sübutların araşdırılması dedikdə isə tək-cə məhkəmə iclasında prosessual statusa malik olan şəxslərin dindirilmələri, ekspertizaların təyin edilib keçirilməsi, sübut əhəmiyyətli sənədlərin tələb olunub alınması və tədqiq edilməsi və digər istintaq hərəkətlərinin aparılması deyil, həm də ibtidai araşdırma zamanı toplanmış sübutların elan olunması, onların qanuna müvafiq qaydada tədqiq edilməsi və qiymətləndirilməsi, bir sübutun digərinə münasibətdə üstünlüyünün müəyyən edilməsi və

onların şəxsin hər hansı cinayətin törədilməsində təqsirli bilinməsi üçün kifayət edib-etməməsi başa düşülür.

Kassasiya protesti ilə əlaqədar öyrənilmiş cinayət işinin materiallarından görünür ki, son nəticədə faktları müəyyən edən apellyasiya instansiyası məhkəməsi belə hesab etmişdir ki, Məhkum Müdafiə Nazirliyinin N nömrəli hərbi hissəsinin 2-ci taborunun 4-cü bölüyünün baş çavuşu vəzifəsində, gizir hərbi rütbəsində xidmətdə olarkən 03 iyul 2019-cu il tarixdə saat 08.00-dan 10 avqust 2019-cu il tarixdə saat 08.00-dək, yəni bir aydan artıq, lakin üç aydan çox olmayan müddətdə hərbi hissəni özbaşına tərk etməsinə və ezamiyyətdən 01 oktyabr 2019-cu il tarixdə saat 13:00-da xidmət yerinə qayıtmalı olduğu halda üzrlü səbəblər olmadan həmin tarixdən 24 oktyabr 2019-cu il tarixədək, yəni on gündən artıq, lakin bir aydan çox olmayan müddətdə xidmət yerinə vaxtında qayıtmamasına görə CM-nin 333.3 və 333.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinərək məhkum olunması barədə birinci instansiya məhkəməsinin gəldiyi nəticə əsaslı və qanunidir, onun 07 sentyabr 2019-cu il tarixdən 11 sentyabr 2019-cu il tarixədək ezamiyyətdən hərbi hissəyə üzrlü səbəblər olmadan qayıtmaması və 19 sentyabr 2019-cu il tarixdən 27 sentyabr 2019-cü il tarixədək hərbi hissəni özbaşına buraxıb getməsi, yəni bir il ərzində təkrarən on gündən az, lakin üç gündən çox olan müddətdə hərbi hissəni özbaşına tərk etməsi epizodları "Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 01 may 2020-ci il tarixli Qanununun ilə CM-nin 333-cü maddəsində edilmiş dəyişikliyə müvafiq olaraq hökmdən xaric edilmiş və həmin əməllərin törədilməsinə görə ittiham üzrə cinayət təqibinə xitam verilmişdir.

Kassasiya protestinin məzmununa görə, ümumiyyətlə iş üzrə sübutların tam və hərtərəfli araşdırılması, onların düzgün qiymətləndirilməsi, Məhkum CM-nin 333.3 və 333.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətləri törətməkdə təqsirinin sübuta yetirilməsi və onun əməlinin hüquqi tövsifi kimi məsələlər kassasiya protestinin müəllifi tərəfindən mübahisələndirilmir və məhkəmə kollegiyası da bu məsələlərin müzakirə edilməsinə ehtiyac görmür. Kassasiya protestində məhkumun barəsində əsassız olaraq şərti məhkum etmənin tətbiq edilməsi və ona hökmlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın təyin edilməsi zamanı cinayət qanunu normalarının tələblərinin pozulması barədə dəlillər irəli sürülür.

Kassasiya protestinin ikinci hissəsi ilə bağlı məhkəmə kollegiyası həm protestin dəlillərinə uyğun olaraq, həm də bu protestin dəlillərindən asılı olmayaraq məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tələblərinə düzgün əməl edilib-edilməməsi məsələsini yoxlayaraq yenə də qeyd etməyi lazım bilir ki, Məhkum son nəticədə (apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 20 avqust 2020-ci il tarixli qərarına əsasən) Müdafiə Nazirliyinin N nömrəli hərbi hissəsinin 2-ci taborunun 4-cü bölüyünün baş çavuşu vəzifəsində, gizir hərbi rütbəsində xidmətdə olarkən 03 iyul 2019-cu il tarixdə saat 08.00-dan 10 avqust 2019-cu il tarixdə saat 08.00-dək, yəni bir aydan artıq, lakin üç aydan çox olmayan müddətdə hərbi hissəni özbaşına tərk etməsinə və ezamiyyətdən 01 oktyabr 2019-cu il tarixdə saat 13:00-da xidmət yerinə qayıtmalı olduğu halda üzrlü səbəblər olmadan həmin tarixdən 24 oktyabr 2019-cu il tarixədək, yəni on gündən artıq, lakin bir aydan çox olmayan müddətdə xidmət yerinə vaxtında qayıtmamasına görə CM-nin 333.3 və 333.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinərək məhkum olunmuşdur.

Bu nəticənin Məhkum barəsindəki Bakı Hərbi Məhkəməsinin 25 oktyabr 2019-cu il tarixli hökmü ilə müəyyən edilmiş hallarla birgə təhlil edərək məhkəmə kollegiyası əvvəla vurğulayır ki, həmin hökmlə (hökmdən apellyasiya şikayəti və ya apellyasiya protesti verilmədiyindən bu yekun qərar qanunda nəzərdə tutulmuş iyirmi gün keçdikdən sonra qüvvəyə minmiş və icraya yönəldilmişdir) Məhkum 03 iyun 2019-cu il tarixdən 07 iyun 2019-cu il tarixədək və 08 iyun 2019-cu il tarixdən 11 iyun 2019-cu il tarixədək, yəni bir il ərzində təkrarən on gündən az, lakin üç gündən çox olan müddətdə (bu əməllər "Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 01 may 2020-ci il tarixli Qanuna əsasən cinayət hesab edilmir) və 17 iyun 2019-cu il tarixdən 01 iyul 2019-cu il tarixədək, yəni on gündən artıq, lakin bir aydan artıq olmayan müddətdə hərbi hissəsinə özbaşına buraxıb getdiyinə görə CM-nin 333.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilinib məhkum olunmuşdur.

Göründüyü kimi, Məhkum barəsində 25 oktyabr 2019-cu il tarixli hökm çıxarıldıqdan sonra onun həmin hökm çıxarılan qədər başqa, 12 fevral 2020-ci il tarixli hökmə təqsirli bilindiği cinayət əməllərini törətməsi müəyyən edilmiş və burada artıq məhkuma qəti cəzanın hökmlərin məcmusu üzrə deyil, CM-nin 66.5-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq cinayətlərin məcmusu üzrə təyin edilməsi əsası yaranmışdır.

Belə ki, CM-nin 66.5-ci maddəsinə əsasən, cinayət işi üzrə hökm çıxarıldıqdan sonra, məhkumun birinci iş üzrə hökm çıxarılmazdan əvvəl törədilmiş başqa cinayətdə də təqsirli olduğu müəyyən olunarsa, ona eyni qaydalar üzrə (CM-nin 66.1-66.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydalarda) cəza təyin edilir. Bu halda birinci hökmə əsasən çəkilən cəza qəti cəza müddətinə hesablanır.

CM-nin 66.1-ci maddəsində isə təsbit edilmişdir ki, cinayətlərin məcmusu üzrə məhkəmə hər bir cinayətə görə ayrılıqda cəza təyin edərək, az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə və ya təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edir.

CM-nin 66.2-ci maddəsinə görə, cinayətlərin məcmusuna böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətlər daxildirsə, az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə və ya təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edilir. Bu halda az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin olunmuş qəti cəzanın müddəti və ya həcmi məcmuya daxil olan cinayətlərə görə ayrılıqda təyin edilmiş cəzaların daha ağırından çox ola bilməz. Cəzaların tamamilə və ya qismən toplanılması yolu ilə təyin edilmiş qəti cəzanın müddəti və ya həcmi azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya münasibətdə böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlərə görə üçildən, az ağır cinayətlərə görə on iki ildən, digər cəzalara münasibətdə isə bu Məcəllənin Ümumi hissəsində müvafiq cəza növü üçün müəyyən edilmiş yuxarı həddən artıq ola bilməz.

CM-nin 66.3-cü maddəsinin tələblərindən görünür ki, cinayətlərin məcmusuna ağır və ya xüsusilə ağır cinayətlərdən hər hansı biri daxildirsə, təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edilir. Bu halda azadlıqdan məhrum etmə növündə qəti cəzanın müddəti iyirmi ildən çox ola bilməz. Cinayətlərin məcmusuna daxil olan cinayətlərdən birinə görə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza və ya iyirmi il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edildikdə isə az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə qəti cəza təyin edilir.

CM-nin 66.4-cü maddəsində göstərilmişdir ki, cinayətlərin məcmusu üzrə təyin edilən əsas cəzaya, bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində həmin cinayətlərə görə müəyyən edilmiş əlavə cəza növləri birləşdirilə bilər. Tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə təyin edilən qəti əlavə cəzanın müddəti və ya həcmi həmin cəza növü üçün bu Məcəllənin Ümumi hissəsində müəyyən edilmiş yuxarı həddən çox ola bilməz.

“Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 22 fevral 2012-ci il tarixli Qərarında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıları qeyd etmişdir:

“Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin VIII hissəsinə əsasən heç kəs törədildiyi zaman hüquq pozuntusu sayılmayan əmələ görə məsuliyyət daşımır.

Bu hüquq əməlin törədildiyi zaman qanunda cinayət kimi nəzərdə tutulmasının imperativliyi ilə yanaşı, həmin cinayətin törədilməsinə görə cəzanın və onun təyin edilməsi qaydalarının da qanuna müvafiq olması tələbini ehtiva edir. Analoji hüquq “Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktın 15-ci maddəsində və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 7-ci maddəsində də öz əksini tapmışdır.

Qeyd edilən müddəə ilə bağlı İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi bildirmişdir ki, cinayət hüququ daxil olmaqla istənilən hüquqi sistemdə, hüquq normasının nə qədər aydın ifadə edilməsindən asılı olmayaraq, məhkəmə təfsirinin qaçılmaz elementi vardır. Şübhə doğuran məsələlərin aydınlaşdırılması və dəyişən hallara adaptasiya üçün daim zərurət olacaq. Əslində, məhkəmə hüquqyaradıcılığı vasitəsilə cinayət hüququnun progressiv

inkışafı Konvensiyaya Tərəf Dövlətlərdə hüquqi ənənənin artıq möhkəmlənmiş və zəruri hissəsidir. İrəli gələn nəticənin hüquq pozuntusunun mahiyyətinə uyğun gəlməsi və ağlabatan şəkildə gözlənilən olması şərtilə, Konvensiyanın 7-ci maddəsi baxımından işdən işə məhkəmə təfsiri vasitəsilə cinayət məsuliyyəti qaydalarının ardıcıl aydınlaşdırılması mümkündür (Moiseyev Rusiyaya qarşı, 09 oktyabr 2008-ci il, 62936/00, § 234).

Avropa Məhkəməsinin formalaşdırdığı hüquqi mövqeyindən belə məlum olur ki, qanunun aydın olması yalnız onun özünün mətni ilə deyil, eləcə də məhkəmə təcrübəsində formalaşan təfsiri ilə şərtləndirilir. Həm Konstitusiyadan, həm də Konvensiyadan irəli gələn hər kəsin qanunsuz cəzalandırılmamaq hüququnun müstəsna əhəmiyyəti isə bu sahəyə aid cinayət-hüquqi qaydaların təfsirindən xüsusi dəqiqliyi və aydınlığı tələb edir.

Bu baxımdan qeyd edilməlidir ki, CM-nin 17.1-ci maddəsinə əsasən bu Məcəllənin müxtəlif maddələri ilə nəzərdə tutulmuş iki və ya daha çox cinayətin törədilməsi, həmin cinayətləri törətmiş şəxs onlardan heç birinə görə məhkum olunmamışdırsa və ya qanunla müəyyən edilmiş əsaslar üzrə cinayət məsuliyyətindən azad edilməmişdirsə, habelə bu cinayətlərdən heç birinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti keçməmişdirsə, cinayətlərin məcmusunu yaradır. Həmin Məcəllənin 66.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq cinayətlərin məcmusu üzrə məhkəmə hər bir cinayətə görə ayrılıqda cəza təyin edərək, az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə və ya təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edir.

Bununla yanaşı, qanunverici cəzasını tam çəkmədən CM-nin Məcəlləsinin 18.1-ci maddəsi baxımından residiv etmiş məhkumun yüksək təhlükəli olmasını, eləcə də əvvəlki iş üzrə təyin edilmiş cəzanın onun tərəfindən yeni cinayət törədilməsinin qarşısını almağa kifayət etməməsini nəzərə alaraq, sözügedən şəxsə cəzanın artıq hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilməsini müəyyən etmişdir. Bununla bağlı, CM-nin 67.1-ci maddəsi nəzərdə tutur ki, hökmlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilərkən, məhkəmə yeni hökm üzrə təyin edilmiş cəzaya əvvəlki hökm üzrə təyin edilmiş cəzanın çəkilməmiş hissəsini tamamilə və ya qismən birləşdirir.

Cinayət qanunvericiliyinin qeyd olunan normalarından belə aydın olur ki, cinayətlərin məcmusu üzrə cəza ilkin mühakimədən əvvəl törədilmiş cinayətlərə, hökmlərin məcmusu üzrə cəza isə qanuni qüvvəyə minmiş hökmə məhkum edilmiş şəxs tərəfindən yeni cinayət törədilməsi hallarına tətbiq edilir. Göründüyü kimi, qanunverici məcmu halında cəzanın təyin edilməsində fərqləndirməni cinayətlərin törədilməsi zamanı ilə əlaqələndirmişdir. Bu mənada, müraciətdən görünür ki, təcrübədə çətinliklər yaranan məqam birinci cinayət işi üzrə ittiham hökmünün elan edildiyi vaxtdan onun qanuni qüvvəyə mindiyi anadək olan dövrdə törətdilən cinayətə görə şəxsə cəzanın hökmlərin, yaxud da cinayətlərin məcmusu üzrə təyin edilməsindən ibarətdir.

Bununla bağlı, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83.2-ci maddəsinin şərh olunmasına dair" 08 iyul 2008-ci il tarixli və "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83-cü maddəsinin şərh olunması ilə bağlı Ağır Cinayətlərə dair işlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin müraciətinə dair" 25 may 2009-cu il tarixli Qərarlarında ifadə olunmuş hüquqi mövqeyinə əsasən, "...məhkumluq cinayət törətməyə görə müəyyən cəza növünə məhkum edilmiş şəxs barəsində məhkəmənin ittiham hökmünün qanuni qüvvəyə minməsi ilə yaranır."

Digər tərəfdən, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18-ci və 83.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair" 06 sentyabr 2010-cu il tarixli Qərarında ifadə olunmuş hüquqi mövqeyə görə "Cinayət Məcəlləsində "məhkum olunmuş şəxs" müddəası həmin Məcəllənin 83.1-ci maddəsinə uyğun olaraq təfsir edilməlidir. Başqa yanaşma Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 63-cü maddəsində təsbit olunmuş təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinin pozulmasına, əməlin əsassız olaraq residiv kimi qiymətləndirilməsinə, şəxsə daha ağır cəzanın təyin edilməsinə, onun vəziyyətinin qanuni əsaslar olmadan pisləşməsinə gətirib çıxarmış olar."

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, cinayət hüququnda "məhkum" anlayışı qanuni qüvvəyə minmiş hökmə əsasən

təqsirli bilinmiş şəxsi ehtiva etdiyindən, CM-nin 66.5-ci maddəsində birinci iş üzrə qanuni qüvvəyə minmiş hökm nəzərdə tutulur.”

Hazırkı işin hallarından görüldüyü kimi, Məhkum ona elan olunmuş ittiham üzrə CM-nin 333.3 və 333.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərini törətməsi Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 20 avqust 2020-ci il tarixli müəyyən edilərkən Bakı Hərbi Məhkəməsinin 25 oktyabr 2019-cu il tarixli hökmü qanuni qüvvəyə minmiş, buna görə Məhkum həmin hökmə əsasən məhkum statusunda olmuş və bu hala görə, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə onun barəsində yekun məhkəmə aktları qəbul edilərkən CM-nin 66.5-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq ona məhz cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın təyin edilməsi üçün hüquqi əsaslar yaranmışdır.

Bu baxımdan məhkəmə kollegiyası Məhkum hökmlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın təyin edilməsini qanunsuz hesab edir və istər hökmlərin məcmusu üzrə cəzaların təyin edilməsi, istərsə də bu vaxt cəzaların toplanılması qaydalarına əməl edilməməsi məsələlərinin müzakirə etmək ehtiyac görmür və qeyd edir ki, Məhkum onun barəsində Bakı Hərbi Məhkəməsi tərəfindən 25 oktyabr 2019-cu il tarixdə hökm çıxarıldıqdan sonra heç bir cinayət əməli törətmədiyinə görə bunun üçün qanuni əsaslar da olmamışdır. Çünki, CM-nin 67.1-ci və digər maddələrinin (məsələn, CM-nin 71.4 və 71.5-ci maddələri) tələbinə və mənasına görə, şəxsə hökmlərin məcmusu üzrə qəti cəza o halda təyin edilir ki, həmin şəxsin onun barəsində hər hansı cinayətin və ya cinayətlərin törədilməsinə görə təqsirli bilinməsi haqqında hökm çıxarıldıqdan sonra onun başqa cinayət (cinayətlər) törətməsi də müəyyən edilmiş olsun.

Məhkəmə kollegiyasının hazırkı iş üzrə Məhkum qəti cəzanın təyin edilməsi məsələsinə dair ifadə etdiyi mövqeyi qanunvericiliyin tələbləri ilə yanaşı həmçinin "Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzalarının təyin edilməsi təcrübəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 25 iyun 2003-cü il tarixli Qərarında əksini tapmış izah və tövsiyələrdən də irəli gəlir.

Belə ki, həmin Qərarın 16-cı bəndində məhkəmələrə izah edilir ki, birinci hökm çıxarılanadək şəxsin başqa cinayətə görə CM-nin 66.5-ci maddəsinə əsasən cəza təyin edilməsi məsələsinə baxarkən məhkəmələr CM-nin 66.2 və 66.4-cü maddələri ilə nəzərdə tutulmuş qaydaları tətbiq edirlər. Bu zaman qəti cəza məcmuya daxil olan cinayətlərdən hər hansı birinə görə təyin edilmiş ən ciddi cəzadan daha ciddi olmalıdır.

Cinayət işi üzrə hökm çıxarıldıqdan sonra məhkumun birinci iş üzrə hökm çıxarılmazdan əvvəl törədilmiş başqa cinayətdə də təqsirli olması müəyyən edilmişdirsə və əgər cinayətlər birinci və ikinci hökmlərdə CM-nin eyni maddəsi ilə (məsələn, CM-nin 120.2.1- 120.2.12-ci, 126.2.1-126.2.5, 126.3-cü maddələri) ilə tövsif olunmuşdursa, qəti cəza CM-nin 66.5-ci maddəsinə əsasən təyin olunur, lakin bu zaman təyin olunan qəti cəza CM-nin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsi ilə müəyyən edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının yuxarı həddindən çox ola bilməz.

Qərarın 17-ci bəndinə görə, məhkumun təqsirli bilindiği cinayətlərin bir hissəsi birinci hökm çıxarılanadək, digər hissəsinin isə həmin hökm çıxarıldıqdan sonra törətdiyi müəyyən olunduqda ikinci hökm üzrə cəza ilk növbədə birinci hökm çıxarılanadək törədilmiş cinayətlərin məcmusu üzrə, sonra CM-nin 66.5-ci maddəsində müəyyən edilən qaydada təyin edilir, daha sonra birinci hökm çıxarılandan sonra törədilən cinayətlər üzrə cinayətlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilir. Axırda isə CM-nin 67-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq hökmlərin məcmusu üzrə qəti cəza müəyyən edilir.

Başqa cinayətə görə məhkum olunmuş və cəzasını çəkib qurtarmamış şəxs həmin iş üzrə hökm çıxarılmasından əvvəl başlanmış və hökmün çıxarılmasından sonra davam etmiş uzanan və ya davam edən cinayətə görə məhkum olunarkən məhkəmələr ikinci hökm üzrə cəzanı CM-nin 67-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq təyin edir.

CM-nin 66.5 və 67-ci maddələrinə əsasən təyin olunmuş qəti cəzanın çəkilmə müddəti sonuncu iş üzrə məhkəməyə qədər qətimkan tədbiri və ya tutma qaydasında həbsdə olma müddəti də nəzərə alınmaqla axırncı hökmün çıxarıldığı gündən hesablanır.

Bütün şərh olunanlardan çıxış edən məhkəmə kollegiyası belə qənaətə gəlir ki, Məhkum CM-nin 333.3 və 333.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işinə baxan Bakı Hərbi Məhkəməsi və onunla cəza təyini hissəsində razılaşan Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyası təqsirləndirilən şəxsə qəti cəzanı CM-nin 66.5-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq (CM-nin 66.2 və ya 66.3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada) cinayətlərin məcmusu üzrə deyil, hökmlərin məcmusu üzrə təyin etməklə cinayət qanunu normalarının pozuntularına yol vermiş, digər tərəfdən isə hətta bu məsələni hökmlərin məcmusu üzrə cəzanın təyin edilməsi qaydalarını müəyyən edən CM-nin 67.1-ci maddəsinə əsaslanmaqla həll etsələr də, iki hökm üzrə təyin edilmiş cəzaların toplanması və cəza müddətlərinin hesablanması qaydalarına (CM-nin 68-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş) əməl etməmiş, ayrı-ayrı hökmlərlə təyin olunmuş cəzaların icra olunması haqqında məhkəmələrin gəldikləri nəticə isə tamamilə qanunsuz və həm də CM-nin 68.2-ci maddəsinin tələblərinə zidd olmuşdur.

Belə ki, CM-nin 68.2-ci maddəsində təsbit edilmişdir ki, müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə, nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququndan məhrum etmə, xüsusi və ya hərbi rütbədən, fəxri addan və dövlət təltifindən məhrum etmə və ya cərimə növlərində cəza ictimai işlər, islah işləri, intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama, hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma, azadlığın məhdudlaşdırılması və ya azadlıqdan məhrum etmə ilə toplanmış, onlar müstəqil icra olunur.

İş materiallarından isə görünür ki, Məhkum istər birinci, istərsə də ikinci hökmə CM-nin 68.2-ci maddəsində sadalanan hər hansı əlavə cəza və cərimə cəzası təyin olunmamış, ona təyin edilmiş hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma və qəti olaraq tətbiq edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müstəqil icra edilməsi üçün qanuni əsaslar olmamışdır.

Buna görə, məhkəmə kollegiyası yuxarıda şərh edilən əsaslara görə kassasiya protestinin dəlilləri ilə razılaşaraq həmin protestin ümumilikdə təmin edilməsini, Məhkum qəti cəzanın təyin edilməsi zamanı qanunvericiliyin tələblərinin pozulmasına görə onun barəsindəki Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 20 avqust 2020-ci il tarixli qərarının ləğv edilərək cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini mümkün bilir və onun haqqında CM-nin 70-ci maddəsinə əsasən şərti məhkum etmənin tətbiq edilməsinin qanuni və əsaslı olub-olmamasının hazırki mərhələdə müzakirə edilərək bununla bağlı hər hansı nəticəyə gəlmək üçün əsaslar görmür.

Bununla belə məhkəmə kollegiyası qeyd etməyi lazım bilir ki, cinayət işinə yeni apellyasiya baxışı zamanı Məhkum barəsində qəti cəza tədbirinin seçilməsi zamanı nəzərə alınmalıdır ki, təyin edilmiş hər hansı bir cəza cəzanın məqsədinə xidmət etməli və cəmiyyətdə tam mənada sosial ədaləti bərpa etməlidir. Bu qənaət cinayət qanunu normalarının aşağıdakı tələblərindən irəli gəlir.

Belə ki, CM-nin 8.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilmiş cəza və ya digər cinayət hüquqi xarakterli tədbirlər ədalətli olmalıdır, yəni cinayətin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, onun törədilməsi hallarına və cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxsin şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır.

CM-nin 41.1-ci maddəsinin müddəələrindən görüldüyü kimi, cəza məhkəmə hökmü ilə təyin edilən cinayət-hüquqi xarakterli tədbirdir. Cəza cinayət törətməkdə təqsirli hesab edilən şəxsə tətbiq olunur və həmin şəxs barəsində bu Məcəllə ilə müəyyən edilən məhrumiyətlər yaradılmasından və ya onun hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasından ibarətdir.

CM-nin 41.2-ci maddəsində təsbit edilmişdir ki, cəza sosial ədalətin bərpası, məhkumun islah edilməsi və həm məhkumlar, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni cinayətlərin törədilməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə tətbiq edilir.

CM-nin 58.1-ci maddəsində göstərilir ki, cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxsə, bu Məcəllənin Ümumi hissəsinin müddəaları nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hədlərdə ədalətli cəza təyin edilir.

CM-nin 58.3-cü maddəsinin tələblərinə görə, cəza təyin edilərkən törədilmiş cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, təqsirkarın şəxsiyyəti, o cümlədən cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdırən hallar, habelə təyin olunmuş cəzanın şəxsin islah olunmasına və onun ailəsinin həyat şəraitinə təsiri nəzərə alınır.

Cəza təyin edilərkən məhkəmələr tərəfindən nəzərə alınmalı olan cəzanı yüngülləşdirən hallar CM-nin 59.1.1-59.1.14-cü maddəsində, cəzanı ağırlaşdırən hallar isə CM-nin 61.1.1-61.1.13-cü maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Eyni zamanda o da nəzərə alınmalıdır ki, CM-nin 59.2-ci maddəsinə əsasən, cəza təyin edilərkən bu CM-nin 59.1.1-59.1.14-cü maddəsində göstərilməmiş başqa hallar da cəzanı yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alına bilər, CM-nin 61.2-ci maddəsinin tələblərinə görə isə CM-nin 61.1.1-61.1.13-cü maddəsində göstərilməmiş hallar cəzanı ağırlaşdırən hal qismində nəzərə alına bilməz.

CPM-nin 139.0.5-ci maddəsinə əsasən, cinayət təqibi üzrə icraat zamanı digər məsələlərlə yanaşı həmçinin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdırən hallar da yalnız sübutlara əsasən müəyyən edilir. Bu o deməkdir ki, məhkəmə qərarlarında cəzanı yüngülləşdirən (o cümlədən müstəsna hesab edilən) və ağırlaşdırıcı hallar barədə nəticələr də müvafiq sübutlar vasitəsi ilə əsaslandırılmalı, əsası olmayan mülahizə xarakteri daşımamalıdır.

CPM-nin 144-cü maddəsi cinayət-mühakimə icraatını aparan orqanlardan, o cümlədən məhkəmədən cinayət təqibi üzrə toplanılmış sübutları tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlamağı tələb edir. Yoxlama zamanı toplanmış sübutlar təhlil olunur və bir-biri ilə müqayisə edilir, yeni sübutlar toplanır, əldə olunmuş sübutların mənbəyinin mötəbərliyi müəyyənləşdirilir.

CPM-nin 145.1-ci maddəsinə görə, hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməlidir.

CPM-nin 349.5-ci maddəsinə əsasən aşağıdakı hallarda məhkəmənin hökmü əsaslı hesab edilir:

- məhkəmənin gəlidiyi nəticələr yalnız məhkəmə iclasında tədqiq edilmiş sübutlara əsaslandıqda;

- bu sübutlar ittihamın qiymətləndirilməsi üçün kifayət etdikdə;

- məhkəmənin müəyyən etdiyi hallar onun tədqiq etdiyi sübutlara uyğun gəldikdə.

Qanunu bu normasının mənasına görə, hökmün məhkəmə iclasında tədqiq edilmiş sübutlara əsaslanmalı olması tələbi dedikdə, tək cəza şəxsin təqsirli olub-olmamasına dəlalət edən sübutlar deyil, həmçinin onun barəsində cəza tədbirinin seçilməsinə bu və ya digər şəkildə təsir edə biləcək sübutlar da başa düşülür.

Göründüyü kimi, cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliyi, cinayət mühakimə icraatında sübutların qiymətləndirilməsi prinsipləri, sübutlar və sübut etməyə dair normalar, o cümlədən CPM-nin 125, 143-146-cı maddələri, hökmün əsaslılığına dair müddəalar (CPM-nin 349.5-ci maddəsi) tələb edir ki, məhkəmə cinayət işlərinə faktlar əsasında baxsın, faktların müəyyən edilmiş sayılması üzrə qənaətinə isə belə nəticəyə gəlmək üçün kifayət edən, həqiqiliyinə, yaranma mənbəyinə, əldə edilməsi hallarına şübhə olmayan (tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlanılmış), mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə lazımınca qiymətləndirilmiş sübutların məcmusu ilə əsaslandırın.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9 və 60-cı maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair" 2 aprel 2012-ci il tarixli qərarında qeyd edilmişdir ki, cinayət qanunvericiliyində cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdırən halların müəyyən edilməsi məhkəmə tərəfindən cəza həddləri daxilində cəzanın ədalətli təyin edilməsinə və təyin edilmiş cəzanın hər bir konkret halda fərdiləşdirilməsinə xidmət edir. Belə ki, məhkəmə cinayət mühakimə icraatı zamanı ittiham hökmü ilə cəza təyin edərkən törədilmiş cinayətin xarakterini və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, təqsirkarın şəxsiyyətini, o cümlədən cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdırən halları, habelə təyin olunmuş cəzanın şəxsin islah olunmasına və onun ailəsinin həyat şəraitinə təsirini nəzərə almalıdır. Bu baxımdan cəzanı

yüngülləşdirən halların düzgün müəyyən olunması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun sözügedən qərarına əsasən, cəzanı yüngülləşdirən hal təqsirkarın şəxsiyyətinə, törədilmiş cinayətə aid olan və müvafiq olaraq cinayət törədənin özünün və cinayət əməlinin təhlükəliliyini azaldan hallardır.

Həmçinin, "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 53.4-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 112.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 17 mart 2011-ci il tarixli qərarında cəzanın mahiyyəti və məqsədləri ilə bağlı qeyd edilmişdir ki, cinayət qanunvericiliyinin quruluşu və məzmunu CM-nin vəzifələrinin təminatına xidmət edir. Cinayət qanunvericiliyinə əsasən hər bir cinayət xarakterli ictimai təhlükəli əməl törədən şəxs cəzalandırılmalıdır. Cəza bir tərəfdən, törədilən cinayətə görə dövlətin reaksiyasıdır, digər tərəfdən isə cinayət əməlini törədən üçün onun törətdiyi cinayətin cinayət-hüquqi nəticəsidir.

Bundan başqa, "Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzalarının təyin edilməsi təcrübəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun 25 iyun 2003-cü il tarixli 4 sayılı qərarı ilə hər bir konkret halda təqsirləndirilən şəxslərə cəzaların təyin edilməsinə fərdi yanaşılması, cinayət qanununun vəzifələri və cəzanın məqsədindən bəhs edən CM-nin 2 və 41-ci maddələrinin həyata keçirilməsinin sözsüz təmin edilməsi tövsiyyə edilmişdir.

Həmin qərarın 1-ci bəndinin 2 və 3-cü abzasına görə cinayət qanununun ədalət prinsipindən bəhs edən CM-nin 8-ci maddəsinə görə cinayət törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən cəza cinayətin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, onun törədilmə şəraitinə, təqsirkarın şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır. Habelə cinayətin ictimai təhlükəliliyinin xarakteri qəsdin obyektindən, təqsirin formasından və əməlin Cinayət Məcəlləsinin 15-ci maddəsi ilə hansı cinayətlər kateqoriyasına aid edilməsindən asılıdır. Cinayətin ictimai təhlükəlilik dərəcəsi isə onun törədilmə hallarına (məsələn, cinayətkar niyyətin həyata keçirilmə dərəcəsi, üsulu, vurulmuş zərərin həcmi və baş vermiş nəticələrin ağırlığı, iştirakçılıqla törədilmiş cinayətlərdə təqsirli şəxslərin rolu və s.) əsasən müəyyən edilir.

Qeyd olunan qərarın 2-ci bəndinin 5-ci abzasında göstərilmişdir ki, cəzaların tətbiqi məsələsi müzakirə edilərkən cəzanın növü və miqdarının seçilməsinin mühüm əhəmiyyəti vardır. Cəza birinci növbədə təqsirləndirilən şəxsin islah olunmasına xidmət etməlidir.

CM-nin 70.1-ci maddəsinə əsasən məhkəmə təqsirkar şəxsin həmin normada nəzərdə tutulmuş cəzaları (o cümlədən müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasını) çəkmədən islah edilməsini mümkün sayarsa, cəzanın şərti olaraq tətbiq edilməsi haqqında qərar qəbul edə bilər.

CM-nin 70.2-ci maddəsi məhkəmələrdən tələb edir ki, şəxsin barəsində şərti məhkum etməni tətbiq edərkən törədilmiş cinayətin xarakterini, ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, məhkumun şəxsiyyətini, habelə cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran halları nəzərə alsın.

"Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzalarının təyin edilməsi təcrübəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 25 iyun 2003-cü il tarixli 4 sayılı Qərarının 25-ci bəndində məhkəmələrin nəzərinə çatdırılmışdır ki, şərti məhkum etmənin təyin edilməsi şərti məhkum edilənin islah olunması məqsədlərinə cavab verməlidir.

Məhkum barəsində şərti məhkum etmənin tətbiqi üçün aşağıdakı əsasların olub-olmaması ilə bağlı aşağıdakı məsələlər araşdırılmalıdır:

- 1.məhkumun cəza çəkmədən islah olunmasının mümkünlüyü;
- 2.törədilmiş cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi;
- 3.məhkumun şəxsiyyəti;
- 4.cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar.

Göründüyü kimi, həm qanunverici, həm də Ali Məhkəmənin Plenumu şəxs barəsində CM-nin 70-ci maddəsinin tətbiqi üçün əsas meyar kimi onu nəzərdə tutmuşlar ki, məhkum olunmuş şəxsin ona təyin olunmuş cəzanı real çəkməsi məqsədə müvafiq hesab edilməsin və həmin şəxsin təyin edilmiş cəzanı çəkmədən islah olunması mümkün olsun.

Beləliklə, cinayət qanunun normalarının düzgün tətbiq edilməməsi barədə kassasiya protestinin dəlilləri ilə razılaşıaraq həmin protestin təmin edilməsi haqda dövlət ittihamçısı H.B.İmranovun çıxışını dinləyən məhkəmə kollegiyası hesab edir ki, kassasiya protesti təmin edilməklə Məhkum CM-nin 333.3 və 333.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinərək məhkum olunmasına dair cinayət işi üzrə Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 20 avqust 2020-ci il tarixli qərarı ləğv olunmalı və cinayət işinə apellyasiya qaydasında həmin məhkəmədə yenidən baxılması təyin edilməlidir.

Şərh edilənlərə əsasən və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 419.10.2-ci maddəsini rəhbər tutaraq məhkəmə kollegiyası

Q Ə R A R A A L D İ:

Kassasiya protesti təmin edilsin.

Məhkum Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 333.3 və 333.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinib məhkum olunmasına dair cinayət işi üzrə Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 20 avqust 2020-ci il tarixli qərarı ləğv edilsin və cinayət işinə apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən baxılması təyin olunsun.